

Typologie narcistických rysů: shluková analýza NPI

Úvod a teoretické ukotvení

Narcismus představuje komplexní osobnostní rys charakterizovaný zvýšeným pocitem vlastní důležitosti, potřebou obdivu a specifickými interpersonálními strategiemi (American Psychiatric Association, 2013). V neklinické populaci je často operacionalizován pomocí dotazníku Narcissistic Personality Inventory (NPI), který zachycuje různé dimenze narcistických tendencí, například autoritu, exhibicionismus či nárokování si¹ (Raskin & Terry, 1988).

Současný výzkum ukazuje, že narcismus není jednotný konstrukt, ale skládá se z více relativně nezávislých dimenzí, které se mohou u jednotlivců kombinovat různým způsobem (Ackerman et al., 2011). Někteří autoři rozlišují například mezi agentickými (dominance, autorita) a antagonistickými (využívání druhých, nárokování si) aspekty narcismu (Back et al., 2013).

Shluková analýza byla zvolena jako vhodný nástroj pro identifikaci typických profilů osobnosti, které nelze jednoduše zachytit pomocí jednotlivých škál (Everitt et al., 2011). Cílem této práce je identifikovat skupiny respondentů s podobnými profily narcistických rysů.

Data a metoda

Analýza byla provedena v programu Statistica 14 na datasetu obsahujícím odpovědi respondentů na položky dotazníku Narcissistic Personality Inventory (NPI; Greenwell, 2020).

Z jednotlivých položek bylo vytvořeno sedm škál:

- Autorita
- Exhibicionismus
- Nadřazenost
- Nárokování si
- Využívání druhých
- Soběstačnost
- Marnivost

Hrubé skóry byly převedeny na standardizované z-skóry, aby byly proměnné vzájemně srovnatelné. Vzhledem k velikosti původního datasetu (cca 11 000 respondentů) byl pro účely shlukové analýzy vytvořen náhodný podvzorek o velikosti 15 % (n = 1670).

¹ Český překlad dimenzí se může dle jednotlivých autorů lišit. Pro účely této práce bude použita uvedená česká terminologie.

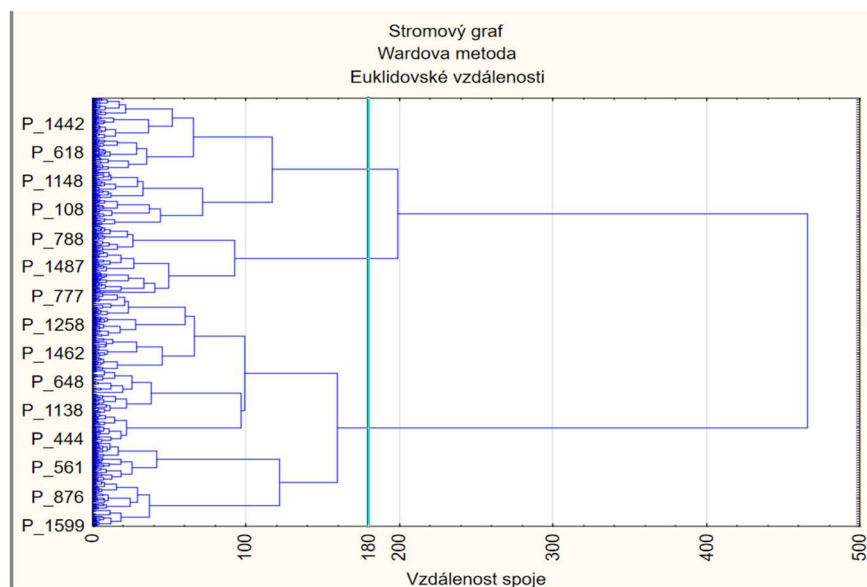
Pro identifikaci skupin respondentů byla provedena hierarchická shluková analýza (Everitt et al., 2011). Tato metoda slouží k seskupování podobných objektů (respondentů či proměnných) na základě míry jejich vzájemné podobnosti. Na začátku analýzy je každý objekt považován za samostatný shluk, přičemž v následných krocích dochází k postupnému slučování nejvíce podobných shluků. Tento proces pokračuje až do vytvoření jednoho finálního shluku. Podobnost mezi objekty je vyjádřena pomocí vzdálenostních metrik; v tomto případě byla použita euklidovská vzdálenost. Pro spojování shluků byla použita Wardova metoda, která v jednotlivých krocích slučování udržuje co nejmenší rozdíly uvnitř vznikajících shluků.

Výsledná struktura shluků se obvykle interpretuje pomocí dendrogramu (stromového grafu), který umožňuje přehledně vidět podobnosti mezi objekty a rozpoznat, kde se jednotlivé skupiny přirozeně oddělují. Počet shluků se pak určuje podle výraznějších změn ve vzdálenostech při jejich slučování, což pomáhá zvolit řešení, které nejlépe odpovídá struktuře dat.

Výsledky

Na základě vzniklého stromového grafu byl zvolen řez na úrovni vzdálenosti přibližně 180, což vedlo k identifikaci tří shluků.

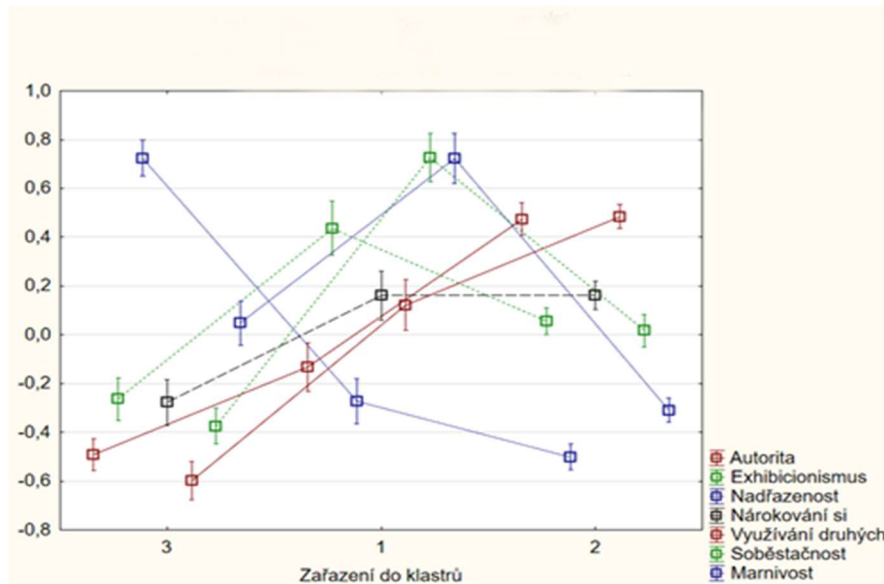
Obrázek 1: Stromový graf shlukové analýzy

Pro porovnání shluků byly vypočteny průměrné hodnoty jednotlivých škál a jejich rozdíly byly testovány pomocí multivariační analýzy rozptylu (MANOVA).

MANOVA ukázala statisticky významné rozdíly mezi shluky (Wilksova lambda = 0,34; $F(14,3322) = 168,29$; $p < 0,001$). Pro lepší interpretaci těchto rozdílů jsou zobrazeny průměrné hodnoty jednotlivých dimenzí ve shlucích (klastrech) v následujícím grafu.

Obrázek 2: Průměrné hodnoty dimenzí narcismu ve 3 shlucích

Graf znázorňuje průměrné standardizované hodnoty jednotlivých dimenzí narcismu ve třech identifikovaných shlucích. Jednotlivé shluky se liší svými profily napříč dimenzemi – například v úrovni nadřazenosti, využívání druhých či exhibicionismu. Tyto rozdíly naznačují odlišné vzorce kombinací narcistických rysů mezi skupinami.

Charakteristika shluků

Na základě průměrných hodnot jednotlivých škál můžeme identifikovat tři odlišné profily:

- Shluk 1 – „Sociálně orientovaný narcismus“: je zde patrný vyšší exhibicionismus, soběstačnost, marnivost, zároveň nižší nadřazenost. Profil tedy ukazuje na zaměření na pozornost a vlastní prezentaci, spíše než na nadřazenost nad ostatními.
- Shluk 2 – „Dominantně-využívající typ“: zde je vyšší autorita a využívání druhých, ostatní dimenze jsou průměrné až mírně snížené. Tento typ lze interpretovat jako agentické pojetí narcismu, charakterizované snahou o kontrolu, vliv a strategické sociální chování (Back et al., 2013).
- Shluk 3 – „Grandiózní narcismus“ ukazuje výrazně vyšší nadřazenost a nižší ostatní dimenze. Profil odpovídá grandióznímu narcismu, který se vyznačuje pocitem výjimečnosti a psychologickým odstupem od ostatních (Ackerman et al., 2011)

Závěr

Výsledky naznačují, že narcismus se v populaci projevuje ve více odlišných profilech, které se liší strukturou jednotlivých dimenzí. Identifikované shluky odpovídají teoretickým modelům, které rozlišují různé formy narcismu, například agentický a grandiózní typ (Back et al., 2013).

Použití shlukové analýzy umožnilo zachytit komplexní vzorce kombinací rysů, což by při analýze jednotlivých proměnných nebylo možné.

Použité zdroje

- Ackerman, R. A., Witt, E. A., Donnellan, M. B., Trzesniewski, K. H., Robins, R. W., & Kashy, D. A. (2011). What does the Narcissistic Personality Inventory really measure? *Assessment*, *18*(1), 67–87. <https://doi.org/10.1177/1073191110382845>
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.).
- Back, M. D., Küfner, A. C. P., Dufner, M., Gerlach, T. M., Rauthmann, J. F., & Denissen, J. J. A. (2013). Narcissistic admiration and rivalry: Disentangling the bright and dark sides of narcissism. *Journal of Personality and Social Psychology*, *105*(6), 1013–1037. <https://doi.org/10.1037/a0034431>
- Everitt, B. S., Landau, S., Leese, M., & Stahl, D. (2011). *Cluster analysis* (5th ed.). Wiley.
- Greenwell, L. (2020). Narcissistic Personality Inventory Responses [Dataset]. Kaggle. <https://www.kaggle.com/datasets/lucasgreenwell/narcissistic-personality-inventory-responses>
- Raskin, R., & Terry, H. (1988). A principal-components analysis of the Narcissistic Personality Inventory. *Journal of Personality and Social Psychology*, *54*(5), 890–902. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.54.5.890>
- Ward, J. H. (1963). Hierarchical grouping to optimize an objective function. *Journal of the American Statistical Association*, *58*(301), 236–244. <https://doi.org/10.1080/01621459.1963.10500845>